„Ипәкдән јумшаг, гылынчдан ити"

С. Рүстәм, М. Һүсејн, М. Дилбази, А. Шаиг, С. Вурғун (1946-чы ил).

Јарадычылыг нағыл сүфрә кими бир шејдир. «Ачыл сүфрәм, ачыл!» дејиб сүфрәнин не'мәтләрини пајладыгча бу не'мәтләр нәинки түкәнмир, бәлкә дәһә дә ашыб-дашыр. Анчаг көрәк сөзү еле дејәсән ки, сеһркар сүфрә инадындан әл чәксин вә саһибинин арзуна табе олсун. Көзәл јазычы, көзәл инсан Абдулла Шаиг дә сеһркар нағыл сүфрәнин сиррини биләнләрдән иди.

Јарадычылыг өјни заманда имтаһандыр. Бу, тәкчә бу күн јох, кәләчәк гаршысында да имтаһандыр. Бу күн анадан олмасынын јүз иллији гејд олунан көзәл јазычымыз Абдулла Шаиг, көрүндүјү кими заманын имтаһанындан, сынагларындан зәфәрлә чыхан сәнәткарлардандыр.

Биз һамымыз һәлә мәктәбә кетмәздән чох-чох әввәл онун ше'рләрилә дил ачмышыг.

Ај пипији ган хоруз,
Көзләри мерчан хоруз,
Сән нә тездән дурурсан,
Гышгырыб банлајырсан.

Вә ја

Довшан, довшан, а довшан!
Гачма, дајан, а довшан!
Гачма сәни севәндән
Чән кими истәјәндән.

Сонралар, лап сонралар билмишик ки, бунлары мөһтәрәм шаиримиз Абдулла Шаиг јазыб. Ушаг тәбиәтинин зәрури тәләбләри — тәбиилик, әјанилик, чанлылыг, образлы дүшүнмә, инандырычылыг бу поезијанын чанына һопдурулуб. Сөзү садә вә сәмими демәк бачарығы бөјүк исте'даддыр, бу һәр сәнәткара гисмәт олмур.

Абдулла Шаиг һаггында фикирләшәндә һәр шејдән әввәл о, хејирхаһ бир инсан кими көзләримиз гаршысында чанланыр. 1936-чы илдә Бакыда, индики Низами музејинин бинасында ишчи-мүәллифләр дәрнәји тәшкил едилмишди. Бу, бир нөв кәнч јазанлар чәмијјәти иди. Дәрнәјә о заманын танынмыш тәнгидчиләриндән Һидајәт Әфәндијев рәһбәрлик едирди. Һәр мәшғәләјә исә мүхтәлиф јазычылар дә'вәт олунурду. Симург, Һ. Нәзәрли, С. Һүсејн, Абдулла Шаиг, Һ. Араслы, Б. Чобанзадә, М. Ариф, Мир Чәлал, Чәфәр Хәндан вә башгалары бизә әдәби чәрәјанлар, үслублар, әдәби мүбаһисәләр барәдә мүһазирәләр охујар, сонра да биз өз јазыларымызы—илк гәләм тәчрүбәләримизи охујардыг.

Дејим ки, әсәрләр әтрафында мүбаһисәләр чох чанлы кечәрди. Бир дәфә дә нөвбә мәнә чатды. Мән Абдулла Шаигин иштиракы илә «Унутду» адлы һекајәми охудум. Бундан ики күн әввәл «Әдәбијјат» газетиндә (о заман газет белә адланырды) мәним бир һекајәм дәрч едилмишди. Шаиг мүәллим, әввәл мәним газетдә чап олунмуш һекајәми тә'рифләјәндән сонра, чох бөјүк еһтијатла тәзә һекајәми тәһлил вә тәнгид етмәјә башлады. Чох мүлајим бир сәслә, аста-аста, бөјүк маһаббәт вә сәмимијјәтлә әсәрин ногсанларыны көстәрди. Елә бил о, еһтијат едирди, горхурду ки, сөзләри үрәјимә тохунар. Билирди ки, чаван будағы шиддәтли күләк сындыра биләр. Анчаг јенә дүзүнү демәкдән чәкинмир, әјнитијә дә јол вермәк истәмирди. Чаванларын әсәрләриндәки јенилик һиссләрини чох гијмәтләндирәрди, анчаг әдәби ән'әнәләрә һөрмәт етмәји, классикләрдән өјрәнмәји дә һәмишә тәлгин едәрди. Дејәрди ки, мәчлисә дахил оланда «салам»ы көрәк унутмајасан. Әдәби ирс, хүсусән кәнч сәнәткар үчүн саламдыр. Анчаг әдәби ән'әнәләрин там тәкрарыны да севмәзди. Дејирди — сәнәткар көрәк өз дөврүнүн, өз заманәсинин әдәби иглимини јаратсын. Онун бир сөзү инди дә гулагларымда сәсләнир: «Дистилә олунмуш су зәрәрли дејил, анчаг фајдасы да јохдур. Поезијаја булаг сују көрәкдир».

«Дејилмишләрин тәкрары нәјә лазымдыр. Белә ше'ри нечә бәзәјирсән-бәзә, она нә дон кејиндирирсән-кејиндир, фәрги јохдур, үрәјә јол тапа билмәјәчәк».

Истәр јарадычылыгда, истәрсә дә шәхси мүнасибәтләриндә Шаиг мүәллим өзү демишкән, «ипәкдән јумшаг, гылынчдан ити иди». О, наһаг үрәк гырмагдан оддан-судан горхан кими чәкинәр, өз идеалында, инамында исә һеч вахт һеч кимә күзәштә кетмәзди.

1947-чи, ја 48-чи илдә мән јенә Абдулла Шаиглә растлашдым. Јајда Железноводска кетмишдим. Шаиг мүәллим дә орда мүаличә олунурду. Биз тез-тез көрүшүр, паркда скамјада отуруб сөһбәт едирдик.

Бир дәфә јенә растлашдыг. Әлимдәки китабы алыб вәрәгләди. Сонра көксүнү өтүрүб күлүмсәди: «Мәнимлә данышмыр»,— деди. Китаб алман дилиндә иди, нәфис шәкилләри көздән кечирә-кечирә деди:

— Әдәбијјата һазырлыгсыз кәлмәк олмаз. Дүнја әдәбијјатыны билмәк зәруридир. Анчаг әдәбијјата тәзә кәләнләр кәрәк һәр шејдән әввәл бизим зәнкин халг әдәбијјатымыза гаршы лагејд олмасынлар. Бу хәзинәдә елә инчиләр вар ки...

— Јарадычылыг јолу чох чәтин, дәрәли-тәпәли јолдур. Инди бә'зи чаванлар бу јолу әл-гол ата-ата кечмәк истәјирләр. Бу, бир нөв е'тигады олмајан адамын мүгәддәс очаг башында инамсыз, сајмазча ситајишинә охшајыр. Мәним кәнчлијимдә поезијада бир азча риторика, бир азча да интимлик варды, анчаг инди плакатчылыг, газетчилик, бир күклүк, бу күнүн тәләбинә зөрури поезијә баш алыб кедир. Белә олмаз.

1956-чы илдә Абдулла Шаигин 75 иллик јубилеји кечирилирди. Шаиг мүәллим сәһнәдә достлары аһатәсиндә отурмушду. Бу вахт хитабәт күрсүсүндән дејилән сајсыз-һесабсыз тә'рифләрә Шаиг мүәллим өзүнәмәхсус тәмкинлә, сакит-сакит гулаг асырды. Ахырда онун өзүнә сөз вердиләр.

Шаиг мүәллимин чыхышы тәхмини јадымдадыр. Сөзүнүн ахырында салондакылара үз тутуб деди:

— Истәкли охучулар, һөрмәтли гәләм достларым, әзиз халгым, бурада дејиләнләри мән риггәтлә динләдим. Үрәјим дага дөндү. Она көрә јох ки, мәни тә'рифләјирләр, һаггымда јахшы-јахшы сөзләр дејирләр; фикирләшдим ки, бир халг ки, өзүнә хидмәт едән, балаларынын тәрбијәсинә, јетишмәсинә көмәк көстәрән сәнәткарына бу гәдәр бөјүк гијмәт вермәји бачарыр, о халгын кәләчәји парлагдыр. Буна көрә бу күн мән чох раһат нәфәс алдым. Алгыш мәним халгыма!

Биз дә бу күн, 25 илдән сонра бу сөзләри хатырлајаркән дејирик:

— Алгыш халгыны аловлу маһәббәтлә севән сәнәткара!

Әләвијјә БАБАЈЕВА.

ӘМӘЈИН ФӘРӘҺИ

Кәлбәчәр рајонунда ону һамы танıјыр. Һ. Һачыјев адына колхозун адı чәкиләндә һамы ону хатырлајыр: Перизад. Рајонун габагчыл әмәк адамларындан, мајакларындан бири.

О, көзәл кејфијјәтләрә малик, әмәјә маһаббәти, зәһмәти илә јүксәлмиш, елин, обанын севимлиси олмуш садә бир инсандыр. Ону һамыја севдирән өз зәһмәти, ишкүзарлығыдыр. Һәр ил алын тәри илә газандығы уғурлар она башучалығы кәтирир. Шанлы рајон габагчылларынын «Шәрәф лөвһәси»ндән дүшмүр. Синәсиндә Ленин вә Гырмызы Әмәк Бајрағы орденләри, Ленин јубилеј медалы вә башга нишанлар парлајыр. ССРИ ХТНС-нин бүрүнч медалына лајиг көрүлүб.

1955-чи ил мај ајынын әввәлләри иди. Тәртәр чајынын саһилиндә илк дәфә сынаг мәгсәдилә түтүн плантасијасы салынырды. Битикләрин бечәрилмәси, мәһсулун топланмасы, гурудулуб дөвләтә тәһвил верилмәси илә әсасән гадынлар мәшғул олурдулар. Перизад Һачыјева да онлардан бири иди. О, елә һәмин илдән өз талејини торпаға, түтүнчү пешәсинә бағлады. Илк күндән ишә һәвәслә, гајғы илә јанашды. Чидди чәтинликләри дә олду. Лакин бүтүн бу чәтинликләр ону ишдән ајыра билмәди. Перизад һәмин ил планда нәзәрдә тутулдуғу гәдәр мәһсул топлаја билди. Илк наилијјәт Перизад вә онун түтүнчү рәфигәләринә гол-ганад верди. Бу, дағ колхозларында түтүнчүлүјүн инкишаф етдирилмәсинин тәмәлини гојду.

Сонракы илләрдә рајонун дикәр колхозларында да түтүн әкининә башладылар. М. Ф. Ахундов адына, Ленин адына, «Истибулаг» колхозлары түтүнчүлүкдән бол мәһсул көтүрмәјә наил олдулар. Колхозларын үмуми кәлири хејли артды. Онларча әмәк габагчылы мејдана кәлди, колхозчуларын күзәраны јахшылашды.

Перизад Һачыјева.

Бол мәһсул көтүрмәјин сирләриндән сөз дүшәндә Перизад дејир:

—Бу илк бахышда чохларына асан көрүнүр. Анчаг ишин кедиши илә јахындан таныш оланда көрүрсән ки, бу гәдәр мәһсул һеч дә асанлыгла әлдә едилмир. Бол мәһсул көтүрмәк үчүн кәрәк илк күндән — исти шитиллик салынан күндән ишә гајғы илә јанашасан, агротехники гајдалара әмәл едәсән, кејфијјәтли шитилләр јетишдирәсән. Јетишдирилмиш шитилләри вахтында тарлаја көчүрүб бечәрмәјә диггәт јетирәсән. Бир сөзлә, кәрәк һәр бир биткинин назыны чәкәсән. Белә олдугда бол мәһсул көтүрмәк мүмкүндүр. Тәсәввүрүнүзә кәтирин ки, јенидә јығылмыш 10 килограм түтүн јарпағындан гурудулдугдан сонра анчаг бир килограм гуру түтүн јарпағы әлдә едилир. Белә олдугда планда нәзәрдә тутулдуғундан чох мәһсул көтүрмәк үчүн чидди сә'ј көстәрмәк лазымдыр. Торпаг бизим ән гијмәтли сәрвәтимиздир. Бу сәрвәтдән бачарыгла истифадә етмәк лазымдыр. Мәһз буна көрә дә коллективимиз бу гијмәтли сәрвәтдән бачарыгла истифадә едир, бол мәһсул уғрунда кенишләнән јарышын өнүндә кедир.

Перизад Һачыјева он биринчи бешиллијин биринчи илиндә дөвләтә 3.000 килограм әвәзинә 6.000 килограм јүксәк кејфијјәтли мәһсул сатмышдыр. Фәрәһли һалдыр ки, Перизадын дөвләтә сатдығы мәһсулун 80 фаизи биринчи нөвлә гәбул едилмишдир.

Мән Перизад Һачыјевадан түтүнүн бечәрмә дөврү гаршыја чыхан чәтинликләрдән данышмасыны хаһиш етдим. О деди:

—Бу барәдә чох данышмаг олар, мән анчаг бир һадисәни хатырлатмаг истәјирәм. Бечәрмәнин гызғын чағы иди. Биткиләр сүр'әтлә бој атырды. Гәфләтән башлајан күчлү күләк кет-кедә шиддәтләнир, көз ачмаға имкан вермирди. Шимшәк чахыр, илдырым шаггылдајырды. Ағачларын гол-будағы бүрүлүб бүкүлүрдү. Чох кечмәди ки, сел кими јағыш шиддәтләнди. Һәр јамачдан бир чај ахырды. Сел ахыны ләкләрә долур, түтүн биткиләрини јујуб көкүндән чыхарыр, јерлә-јексан едир, апарыб јахынлыгдан ахыб кедән Тәртәр чајына төкүрдү. Белә олдугда исти шитилликдә бир мүддәт еһтијат сахладығымыз шитилләрдән истифадә етдик, тарлаја јенидән шитил көчүрдүк. Јенидән бечәрмә апардыг. Чәкдијимиз зәһмәт исә һәдәр кетмәди. Јенә дә бол мәһсул көтүрмәјә мүвәффәг олдуг...

Коммунист Перизад Һачыјева фәал ичтимаијјәтчидир. Колхозун јерләшдији Чајкәнд кәнд Советинин депутатыдыр. О, кәндин вә колхозун ичтимаи һәјатында јахындан иштирак едир. Һәјат јолдашы Һүсејн Һачыјев колхозун бир нөмрәли тәсәррүфат бригадасына башчылыг едир. Онун башчылыг етдији бригада рајонда биринчи јерә чыхмышдыр.

Перизад он ушаг анасыдыр. Алты ушағы аилә гурмушдур. Галанлары исә мәктәблидир.

О, он биринчи бешиллијин икинчи илини дә — ССРИ јарадылмасынын 60-чы илдөнүмүнү гејд едәчәјимиз 1982-чи или дә јүксәк көстәричиләрлә баша вурмаг үчүн әзмлә чалышыр. Онун јарыш достлары да јубилеј илинин бол мәһсулу уғрунда кенишләнән мүбаризәнин өнүндә кедәчәкләрини вә'д етмишләр.

Әли АББАСОВ.